

LATVIEŠU VALODĀ UN LITERATŪRĀ

KODS -

Darba burtnīca

Norādījumi

Iepazīsties ar norādījumiem!

Darba burtnīcā ir iekļauti 1. un 2. daļas uzdevumi, 3. daļas uzdevumi ir uz atsevišķām darba lapām.

Darba lapās un atbilžu lapā ieraksti kodu, kuru tu saņēmi, ienākot eksāmena telpā!

Eksāmenā veicamo uzdevumu skaits, iegūstamo punktu skaits un paredzētais izpildes laiks:

Daļa	Uzdevumu skaits	Punktu skaits	Laiks
1. daļa	3	40	60 min
2. daļa	1	34	90 min
3. daļa	6	20	100 min

Darbu veic ar tumši zilu vai melnu pildspalvu! Ar zīmuli rakstītais netiek vērtēts.

Eksāmena norises laikā eksāmena vadītājs skaidrojumus par uzdevumiem nesniedz.

Eksāmena 3. daļas darba lapu un teksta lapu saņemsi pēc starpbrīža.

1. daļa

Pēc 1. daļas uzdevumu izpildes atbildes uzmanīgi ieraksti atbilžu lapā! Eksāmena vadītājs 60 minūtes pēc darba sākuma tās savāks.

Ja 1. daļu esi veicis ātrāk, vari sākt veikt 2. daļu.

2. daļa

Pārspriedums jāraksta par nosacīti brīvu tematu. Argumentācijai jāizmanto latviešu kultūras vai literatūras fakti. Apjoms 350–400 vārdu.

3. daļa

Eksāmena 3. daļā tev būs iespēja izvēlēties analizējamo daiļdarba (prozas, drāmas vai dzejas) tekstu.

Darba lapas 1. lappusē apvelc pildītā variantā burtu!

Raksti salasāmi!

2010. gada 31. maijā

1. daļa

1. uzdevums (20 punkti).

Apvelc pareizās atbildes burtu!

0. Kuros vārdos jāraksta **s**?

1. I taba.
2. Aiz ___ kari.
3. Iz ___ kapts.
4. Ī savienojums.

- A 1. un 3.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 3. un 4.

1. Kuros teikumos vārds **zinātne** jāraksta ar lielo burtu?

1. Par mācību priekšmetu saturu skolās atbild Izglītības un ___ *inātnes* ministrija.
2. Lielu lasītāju loku ir ieguvis žurnāls „Ilustrētā ___ *inātne*”.
3. Šodienas laikrakstā ir publicēts raksts „Sasniegumi ___ *inātnē*”.
4. Janvārī iznāks jauns laikraksts „Izglītība un ___ *inātne*”.

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 2. un 3.
- D 2. un 4.

2. Kurā vārdā jāraksta divi vienādi līdзкаņi?

1. Šajā viesnīcā ir 24 *nu* ___ *uri*.
2. Es regulāri apmeklēju basketbola *tre* ___ *īņus*.
3. Pēc teātra izrādes aktieri atgriežas *gri* ___ *ētavā*.
4. Firma aicina darbā *progra* ___ *ētāju*.

- A 1.
- B 2.
- C 3.
- D 4.

3. Kuros teikumos vārda **lūzt** formā jāraksta **z**?

1. Kaut vētrā *nenolū* ___ *tu* augļu koku zari!
2. Rudens trauslais ledus zem kājām *lū* ___ *t*.
3. Lielais, spēcīgais koks neliecas un *nelū* ___ *t*.
4. Ābeļu zari var *nolū* ___ *t* lielās ražas dēļ.

- A 1. un 2.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 3. un 4.

4. Kuros teikumos darbības vārdā jāraksta **z**?

1. Es *bri* ___ *tu* pār upi, ja ūdens būtu siltāks.
2. *Dzē* ___ *dams* nepareizo vārdu, pazaudēju visu tekstu.
3. Es labprāt *sagrie* ___ *tu* sieru.
4. Klupdams *kri* ___ *dams* Jānis panāca savējos.

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 2. un 4.
- D 3. un 4.

5. Kuros teikumos darbības vārdā jāraksta **a**?

1. Mūsu draugi visu laiku *smej* ___ *s*.
2. Ar bijušajiem klases biedriem jūs *tiek* ___ *ties* reti.
3. Sastapt jaukus cilvēkus *gad* ___ *s* bieži.
4. Interneta lietotāju skaits *palielin* ___ *s*.

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 1. un 4.
- D 3. un 4.

6. Kuru teikumu skaitļa vārdos jāraksta *ī*?

1. Loterijas laimests ir *div*___ *sinti* latu.
2. Latvijā dzīvo vairāk nekā divi *mil*___*joni* iedzīvotāji.
3. Aptaujā piedalījās viens *tūkstoš*___*s* respondentu.
4. *Div*___*tūkstoš* desmitajā gadā notiks skolēnu dziesmu svētki.

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 1. un 4.
- D 2. un 3.

7. Kurās rindās visos darbības vārdos jāraksta *s*?

1. Dzē___t, atdzi___t, pra___t.
2. Me___ties, cen___ties, lau___ties.
3. Paē___t, grie___t, nokal___t.
4. Pamo___ties, pacie___ties, saplī___t.

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 1. un 4.
- D 2. un 3.

8. Kuros teikumos jālieto prievārds *uz*?

1. Es rakstu ___ datora.
2. Jaunajā tunelī ___ sienas ir parādījušies grafiiti.
3. Mana krustmāte dzīvo ___ Tallinas ielas.
4. Neviens nevarēja atbildēt ___ manu jautājumu.

- A 1. un 3.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 2. un 4.

9. Kuros teikumos jālieto vārda forma *Priedem*?

1. Dacei Liepai-___ ir iekopti lauki.
2. Ilzei Kļavai un Jānim ___ tika piešķirti dzīvokļi.
3. Kristapam ___ būs lieli ienākumi.
4. Aijai un Pēterim ___ ir prieks par skaisto dārzu.

- A 1. un 2.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 2. un 4.

10. Kuros teikumos jālieto *kad*?

1. Nevaru sagaidīt brīdi, ___ sāksies teātra izrāde.
2. Cik labi, ___ tu ieklausies labos padomos!
3. Apsoli, ___ atnāksi laikā!
4. Iesniegšu dokumentus augstskolā, ___ būšu beidzis vidusskolu.

- A 1. un 2.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 3. un 4.

11. Kurās rindās abos vārdu pāros jāraksta *jeb*?

1. Maigs ___ liegs; eksports ___ imports.
2. Pavasaris ___ ziedonis; nokavēt ___ nosebot.
3. Kāsēt ___ klepot; skaistums ___ daile.
4. Pludmale ___ liedags; laikraksts ___ žurnāls.

- A 1. un 3.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 2. un 4.

12. Kuros teikumos jālieto vārds *jūtīgi*?

1. Vecmāmiņa uz notiekošo reaģēja ļoti ___.
2. Mani zobi pēc balināšanas palikuši ___.
3. Mēs ___ izturamies pret cilvēku izteiktajām piezīmēm.
4. Pēc savainojuma mani pirksti bija ___, jo ārstēšanās kurss vēl nebija beidzies.

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 2. un 3.
- D 2. un 4.

13. Kuros teikumos jālieto vārds *ilggadēji*?

1. Manā mājas dārzā zied ___ augi.
2. Skolas salidojumā tika sveikti ___ darbinieki.
3. Neviena nevar paredzēt, vai viņam būs ___ panākumi.
4. ___ zālāji ir viegli kopjami.

- A 1. un 2.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 3. un 4.

14. Kuros teikumos svītriņas vietā jāraksta vārds *papriekš*?

1. ___ spēlēs meitenes, tad tikai zēni.
2. Mums ___ jāizmācās, tad varēsim doties pastaigā.
3. Ekskursijā pa Vecrīgu gide mūsu grupai gāja ___.
4. Piesnigušajos kalnos mašīnām ___ brauc sniega tīrītājs.

- A 1. un 2.
- B 1. un 4.
- C 2. un 3.
- D 3. un 4.

15. Kuros teikumos jālieto vārds *neparko*?

1. Mans brālis no rītiem ___ nevēlējās celties.
2. Es nedomāju ___, jo mani nomāca sliktie laikapstākļi.
3. Vai tiešām mēs ___ nevaram piekāpties?
4. Mamma skatījās pa logu un ___ neuztraucās.

- A 1. un 3.
- B 2. un 3.
- C 2. un 4.
- D 3. un 4.

16. Kuros teikumos iekavās dotie vietniekvārdi jāraksta kopā?

1. (Ik/viens) tiek aicināts svinēt valsts svētkus.
2. Katrs gūst (kaut/kādu) labumu.
3. (Jeb/kurš) var prasīt padomu.
4. (Diezin/kurš) to var izdarīt?

- A 1. un 2.
- B 1. un 3.
- C 1. un 4.
- D 2. un 3.

17. Kuros teikumos jālieto vārda forma *filmu*?

1. Kritiķiem jāanalizē ___, kas ieguva balvu.
2. Festivālā „Lielais Kristaps” varēja noskatīties daudz ___.
3. Tev būtu jāredz ___ „Bēgums”.
4. Jaunajam režisoram jācenšas uzņemt ___, kas apliecinātu viņa talantu.

- A 1. un 2.
- B 1. un 4.
- C 2. un 4.
- D 3. un 4.

18. Kurā teikumā jālieto darbības vārda forma *smejieties*?

1. Kāpēc jūs ___?
2. ___ vien!
3. Jūs ___ nevietā.
4. Vai bieži ___ par sevi?

- A 1.
- B 2.
- C 3.
- D 4.

19. Kuros teikumos saliktie nosaukumi uzrakstīti pareizi?

1. Latvijas Republikas Saeimā tiek pieņemti likumi.
2. Īpaša noskaņa mūs pārņem Mātes dienā.
3. Doma laukumā notiks tradicionālais Zāļu tirgus.
4. Viens no valsts leņķiem ir Latvijas Nacionālā opera.

- A 1. un 4.
- B 2. un 3.
- C 1., 2. un 4.
- D 1., 2., 3. un 4.

20. Kādā secībā jāsakārto šie vārdi, lai veidotos teikums?

a) nevēlas; b) manis; c) neviens; d) kavēt; e) dēļ

1. e b c a d
2. c b e a d
3. c a d b e
4. c a d e d

- A 1. un 4.
- B 2. un 3.
- C 2. un 4.
- D 3. un 4.

2. uzdevums (4 punkti).**Izlasi vārdu nozīmju skaidrojumu!**

- A** par nelielu samaksu nopērkams
- B** viegli
- C** lēni, ilgi
- D** gurdī, slābani
- E** ārišķīgi, bez dziļāka satura

Izlasi teikumus! Atrodi vārda lēti nozīmi un ieraksti attiecīgo burtu tabulā! (Dažas nozīmes var atkārtoties.)

Teikums	Nozīme
1. Kam lieli lauki, tam rudzi lēti.	
2. Ne tā man lēti tika – Jauna caunu cepurīte. Dažu nakti izgulēju Sīku priežu siliņā. (Latv. t. dz.)	
3. Izrādē skanēja tikai lēti joki.	
4. Vidzemnieks viegli saprot šejienes valodu, bet šejienietis nesaprot tik lēti vidzemnieku.	

3. uzdevums (16 punkti).**Izlasi teikumus! Rediģē tekstu, liekot nepieciešamās pieturzīmes!**

- Dārzā stāvēja gan lielas gan mazas rudens vēju aplauzītas ābeles, tām bija savs pussimts gadu, un daudzie āboli šajos sirmajos zaros šķīta pārāk glezni, lai būtu īsti.
- Bumbieres kā par brīnumu bija pilnas maziem, tumšiem augļiem, kas ienācās ļoti vēlu un vējā bira kā oļi, cieti pakšķēdami.
- Netālā ezera zemūdens valstība bija pilna dzīvības, bet virs tā debesu stikla kupols pletās pāri visam pilnīgi tukšs, tajā nebija nekā ne lidmašīnu, ne mākoņu, ne putnu.
- Mirkļi uz šī ezera bija īsti laimes brīži, kad cilvēks ir saskaņā ar dabu un ar sevi un varbūt šī vienotība bija vienīgais, kas viņu allaž vilka pie ezera, kad zaudēja nozīmi ne tikai tas, kas viņš bija, bet arī tas, kāds viņš bija.
- Bet turpat, ezera krastā, sēdēja sieviete un suns, kā lūkodamies ugunī un pie tās sildīdamies bija sēdējuši sievietes tālais sencis ar suņa tālo senci jau pirms tūkstošiem gadu.
- Sieviete bija kā māja ar aizslēgotiem logiem kuru varēja aplūkot vienīgi no ārpuses un no kuras tikai retumis uz īsu brīdi paplaiksnījās un atkal apdzisa nevilšā smaids gaismas stars.
- Gaisma bezkaislīgi spīdēja viņas logā un viņai bija vienalga, kas braukāja ezerā, jo viņai bija sava laime un nelaime, sava dzīve, kurā viņa neielaida nevienu.
- Un kas būs tālāk sieviete vaicāja sev, un prieks viņā plīvoja kā balts lakats vējā.

(Pēc R. Ezeras.)

Ieraksti atbildes atbilžu lapā!

2. daļa

Uzraksti pārspriedumu (350–400 vārdu)! Argumentācijai izmanto latviešu kultūras vai literatūras faktus!

Pārsprieduma temats: **Atziņas, kas nenoveco.**

Uzmetums.

LATVIEŠU VALODĀ UN LITERATŪRĀ

KODS

									-				V	L	L
--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	---	---	---

3. daļa

Apvelc ar aplīti pildītā varianta burtu!

A B C

2010. gada 31. maijā

Izlasi tekstus! Izvēlies vienu no tekstiem un analizē to, veicot uzdevumus, kas apzīmēti ar tekstam atbilstošo burtu! Atbildes pamato ar piemēriem no teksta! (30 punkti)

(Daiļdarba autors)

(Daiļdarba nosaukums)

1.	A. Nosauc un raksturo prozas darba fragmenta tēmu!
B. Nosauc un raksturo lugas fragmenta tēmu!
C. Nosauc un raksturo dzejoļa motīvu! |
|----|--|

2.	A. Raksturo prozas darba fragmenta problēmu!
B. Raksturo lugas fragmenta konfliktu!
C. Raksturo dzejoļa liriskā „Es” pārdzīvojumu! |
|----|--|

3.	A. Raksturo prozas darba fragmenta vēstījuma veidojumu (vēstījuma elementus, formu)!
B. Raksturo lugas fragmenta uzbūvi (kompozīciju, dialoga veidojumu, remarkas)!
C. Raksturo dzejoļa kompozīciju, panta formu, ritmu! |
|----|--|

4.	A. Raksturo prozas darba fragmenta varoņus!
B. Raksturo lugas varoņus un to savstarpējās attiecības!
C. Raksturo dzejoļa tēlus! |
|----|---|

Izlasi tekstus (8 lappuses)! Izvēlies vienu no tekstiem un analizē to, veicot uzdevumus, kas apzīmēti ar tekstam atbilstošo burtu! Atbildes pamato ar piemēriem no teksta! (30 punkti.)

A

Eva Rubene
Trīs dienas brīvībai (1983)
Fragments

Pulksteņa man vairs nav, un vakara laiku es tagad mēdzu nosacīt pēc pretējās mājas diviem logiem. Kad nozūd gaisma, ir tieši vienpadsmit. Kaimiņi ielas viņā pusē ir neiedomājami punktīgi ļaudis. Pateicoties viņu precizitātei, arī šovakar es zinu, ka jauna diena ir tepat līdzās. Dīki kustos virtuvē, kur atkritumspainis izelpo savu šķebinošo aromātu. Apsēzdamās pašā kaktiņā uz krēsla, kurš ir vecs un pie viena moderns, es domāju par to, cik nekaunīgs ir miegs, man uzmākdami. Tomēr es vēl nedrīkstu iet gulēt, vismaz līdz jaunās dienas pirmajai stundai jānogaida, citādi naktsmiera nebūs. Es būšu sadusmota, ja šovakar kāds mani apciemos, bet vēl niknāka tad, ja nūdien neviens vairs neatnāks, jo tikai tādēļ vēl esmu nomodā.

Šorīt esmu cēlusies agrā stundā, jo vajadzēja sadabūt pienu. Man ir zināms kāds nomaļš veikaliņš, kur to nospert ir ļoti vienkārši, jo kastes noliktas durvju priekšā. Tāda maza zādzība ir tīrā izprieca, un reizumis es paņemu arī kefīru, bet reti, jo neesmu radusi stiept smagumus.

Atgriezies no rīta pastaigas, atkal atlaidos slīpi. Mazliet iemīgu, bet tad, pussnaudā, kurš ir tik salds un tramīgs, es izdzirdēju pieklājīgus klauvējienus pie durvīm. Izbijos, jo uzreiz iedomājos, ka atnākusi klases audzinātāja vai kārtības sargi. Tie ir vienīgie, kuri saudzē mana dzīvokļa durvis, bet pret mani pašu gan izturas pavisam citādi. Klusie klauvēji izvērtās nežēlīgā bungāšanā, un nācās atvērt durvis. [..]

Tā bija mana māte. [..] Mātei atņēma tiesības mani audzināt jau tad, kad vēl nevarēju nostāvēt uz savām kājēlēm. Ar vieglu sirdi viņa atdevusi mani Alīnai, un par to es tagad esmu pateicīga bezgala, jo citādi man būtu jāaug kādā bērnumamā. Alīna bija mana audzimate, un viņai nekad nebūs vairāk kā septiņdesmit divi gadi. [..] Alīnu es mīlēju, kaut neviens tam netic. Viņa atstāja mani vienu pirms trim mēnešiem, decembra beigās. Pēdējo reizi pie viņas kapa biju bērū dienā. Labprāt aizietu, bet tur nav soliņa, uz kā pasēdēt, un man arī trūkst naudas, lai nopirktu puķes. Stāvēt kājās pie kapa man nepatīk, es jūtos kā parādniece, bet iet bez puķēm neļauj sirdsapziņa.

Pēc mātes apciemojuma radās vēlēšanās kaut ko ieēst. Slaidi un bezbēdīgi ieslīdēju kafejnīcā. Atnesto ēdienkarti pētīju ar tik nopietnu sejas izteiksmi, it kā kabatā būtu vismaz pieci rubļi. Pasūtīju šniceli, divas porcijas gaļas salātu, kūku, kafiju, arī šampanieti. Kāpēc neiedzert pie viena, ja nav jāmaksā?

Ar lielām pūlēm un milzu pašiedvesmu biju visu notiesājusi un tagad gaidīju izdevīgāko momentu, lai... Piepeši kādai dāmai nokrita kafijas tasīte. Troksnis, ņudzoņa. Neliels apstulbums, ziņkārīgo acis. Bet nekas šausmīgs. Pavisam neuzkrītošā rīks izskrēju no kafejnīcas.

Paēst un nesamaksāt atļaujtos bieži, protams, kopš man vairs nav Alīnas. Vienmēr bijis mazliet žēl to oficianšu, kuras apkrāpju, jo dažreiz viņas mēdz izturēties diezgan laipni. Taču nedēļām ilgi man nav ne kapeiciņas. Tiesa, pēc Alīnas bērēm nepilns simtnieks atlika gan, kuru es noslēpu vecajā pulkstenī pie sienas. Drīz pēc tam, kad nebiju mājās, pulksteni kāds nospēra. Nez kādēļ man šķita, ka zinu, kuri ir vainīgie. Tie bija divi no tiem daudzajiem jaunajiem cilvēkiem, kuri mēdz ienākt pie manis patrinkšķināt ģitāru vai izdzert pudeli alus, ja nekur citur viņiem durvis vairs neatver. [..]

Ja varētu pajauties uz sevi, tad jādomā, ka rudenī man jau būtu pašai sava nauda. Ja vien sākšu strādāt. Bet domas par darbu mani morāli grauž. Ir marts, un saulainais laiks jau pavisam tuvu, bet kurš tad vasarā strādā? Es, starp citu, ātri iesauļojos un tad izskatos daudz pievilcīgāka. Tādēļ nevaru šai laikā atļauties sēdēt pie konveijera. Vēl nekad neesmu strādājusi, arī vasarās ne, jo Alīna to nevēlējās. Es esmu ļoti trūcīga, un patiesībā sava ir tikai tā drēbju kārtā, kas patlaban mugurā, bet man ir iejūtīgas un saprotošas draudzenes, kuras dažkārt atdāvina savas apnēsātās drēbes. Viņas ir brīnišķīgas meitenes, tikai diemžēl tuklākas par mani. [..]

Ar Emīlu draudzējos jau ilgāku laiku un gribu ticēt, ka mēs itin drīz apprecēsimies. Emīlam ir turīgi vecāki un pašam pieder mājas augšstāvs. Viņa māti gan vēl neesmu redzējusi, bet domāju, ka Emīls mūs vēl sapazīstinās. Viņš ir glīts un naudīgs puisis un reizumis iešķiebj man kādu

desmitnieku, tomēr ne tik bieži, kā atļautu viņa ienākumi, kuri ienāk nezin no kurienes.

Gurda un nogurusi no pārēšanās, lēni vilku kājas pa kāpnēm. Bez mazākā satraukuma iegāju pa dzīvokļa pusatvērtajām durvīm. Šorīt, projām ejot, biju tās cieši pievērusi. Palūkojos grīdā – uz tās kusa mazi sniega gabaliņi, ko atstājis nesenis nācējs. Kāds atkal vēlējies satikt mani vai varbūt mani ne, tikai manas telpas. Nav pat nojautu, kurš tas bijis. Tagad šeit mēdz iegriezties tik daudzi, ka visiem pat neesmu noskaidrojusi vārdus. Tas arī nav svarīgi, es tikai vēlētos drīzāk atbrīvoties no šiem ciemiņiem, kurus nekad neesmu lūgusi.

Es vēlējos lasīt. Es lasu maz un lēni – kā pamatskolniece. Paņēmu kādu no Egila Lukjanska saistošajiem romāniem. Bet vispirms iedomājos, ka būtu lietderīgi aizbarikādēt ieeju dzīvoklī ar ledusskapi. Tas ir neliels, taču izturīgs pret triecieniem. Lasāmviela tiešām bija interesanta, bet man ātri uzmācās snaudiens, kāds parasti pārņem pēc pusdienām, par kurām neesmu samaksājusi. Akurāt tādā pašā nomidzī varu ieslīgt arī tad, ja visu dienu neesmu neko ēdusi.

Pēc trijām vai sešām stundām izdzirdēju, ka aiz durvīm sevi piesaka kāds atnācējs. Bija ieradušies kārtības sargi, jo es kopā ar savu dzīvokli atrodos milicijas uzskaitē. Ik pārvakaru šie mani apmeklē, lai iebāztu savus degunus skapī, mazmājiņā un pieliekamajā kambarī, cerēdami tur atrast kādu no maniem neskaitāmajiem paziņām. Šoreiz jutos mierīga, jo biju viena.

Pēc viņu aiziešanas sēžu te virtuvē un ik pa brītiņam paveros spogulī un mēģinu izprast, kāpēc šie sargi vispār pie manis nāk.

Pēdējā laikā man labāk patīk iet gulēt, nekā atmosties no rītiem, jo rītos man vienmēr jāizdomā, kā aizvadīt priekšā stāvošo dienu. Šorīt izprātojos visādi un tomēr neko sev piemērotu nevarēju atrast. Vienubrīd pat iedomājos, ka varētu atkal sākt iet skolā. Celties no rītiem un mācīties vakaros. Skolai tomēr ir miljons visādu labumu. Pirmkārt, tur var paēst pusdienas un krietnos daudzumos sasperties rupjmaizi, tādējādi nodrošinot sev vakariņas. Ne jau tik smalkas kā citiem, bet tomēr vakariņas. Otrkārt, var aizņemties no daudzajiem paziņām pa rublēnam, un man no pieredzes zināms, ka tik mazītiņu summiņu neviens negaida atdodam. Treškārt, stundu laikā gandrīz netraucēti varu lasīt grāmatas, ko reti varu darīt mājās. Man visu laiku šķiet, ka skolotāji cenšas no manis atbrīvoties. Zinu, ka viņi būtu daudz sajūsminātāki, ja tiem izdotos mani ieslodzīt specskolā. Galu galā skolā par mani neviens nerūpējas, jo visi nodarbojas tikai ar to, lai pozitīvos skolēnus padarītu vēl pozitīvākus un slavētu. Sabiedrisko darbu es neatzīstu, un vēl tad, kad uz stundām ierados puslīdz regulāri, man bija jāklausa smieklīgās runas par to, it kā es neko nedarot lietas labā. Vientiesīgi atzinu, ka neredzu to lietu, kuras labā kaut kas būtu jādara, un kopš tā laika esmu ieskaitīta negatīvajos skolēnos. Bet es par to nospļaujos. Skaitos visai skandaloza persona, kaut pēc rakstura esmu paklusa; tomēr mazliet neprātīga jau arī. Un, ja es tagad ierastos skolā, varu jums apzvērēt, ka uz mani skatītos tā, it kā būtu noslepkavojusi savu kaimiņieni vai izdarījusi kaut ko vēl trakāku. It kā tas, kā es dzīvoju, būtu kāds šausminošs fakts, nekā briesmīga taču nav, vienīgi pašai ļoti grūti.

Biju pagurusi no šīs prātošanas un tālab nolēmu pastaigāt pa veikaliem cerībā, ka varbūt izdosies kaut ko nočiept. Kaut vai kafiju, ko uzvārt Emīlam, kad viņš atnāks. [..]

Pēc pusdienlaika Emīls tiešām atnāca, un es nopriecājos par savu akurāto izskatu. Bet viņš izskatījās sapīcis. Tad, iegājis virtuvē, paziņoja, ka gribot izmazgāt matus.

– Vai tu taisies kaut kur iet?

– Nekur neiešu, palikšu pie tevis, vienkārši sasvīdusi galva, – viņa balss bija ļoti nogurusi.

Emīls brīdi pašķendējās par to, ka man nav šampūna, un tad izmazgāja matus ar dzeltenu ziepju kriksīti. Šo ieapaļo gabaliņu es uzgāju šujamo piederumu kastītē. Alīna ar to zīmēja līnijas uz auduma, kad piegrieza man svārkus.

– Vai, kāds tu izskaties smieklīgs ar izmazgātu galvu! – es iesaucos.

– Vai tad citi izskatās savādāk, kad izmazgā galvu? – Emīls naidīgi atjautāja.

– Es nemaz nezinu, kā citi izskatās!

– Jā, jā, – viņš pasmīkņāja, – tu jau nu gan esi īstā, kas nezina.

Es neatbildēju. Iegāju istabā un apsēdos uz trīskājainās tahtas „Lira”. Raudzījies caur logu, kurš netīrumu dēļ jau līdzinājās matētam stiklam. Rāmi un domīgi slīdēja mākoņi, kuros es vēlējos iegrimt. Virtuvē ne skaņas. Tad Emīls tomēr atšļūkāja līdz istabai un nevērtīgi atbalstīja muguru pret sienu.

– Varbūt tu man varētu uzvārtīt tēju, ko? – viņš prasīja, jo zināja, ka kafija jau sen izbeigusies. Šai mirklī nožēloju to, ka neaizgāju līdz veikalam, lai nozagtu kafiju. [..]

– Ak kungs, tev pat tējas vairs nav?

– Bet man taču nav naudas, mīlulīt.

– Neuzrunā mani tā – „mīlulīt”, – viņš saviebās. Klusēju un skaudīgi nolūkojos mākoņos.

– Emīl, vai tu man vari aizdot kādus desmit rubļus? – beidzot sadūšojos un ievaicājos.

– Man nav tik daudz naudas priekš tevis, mīlulīt! – viņš iesaucās ar tādu ironiju, ka man vajadzēja būt pēdējai muļķei, lai to neuzvertu.

– Neuzrunā mani tā – „mīlulīt”, – atteicu viņam to pašu, nolēmusi, ka neļaušu par sevi ņirgāties.

– Vajag atšķirt intonācijas, mīļā!

Nu man vairs nebija ko atbildēt. Bet naudu tomēr vajadzēja.

– Ja tev nav desmitnieka, varbūt tu varētu iedot vismaz kādus piecus rubļus, – es pazemojos.

Viņš neatbildēja, tikai staigāja pa istabu, purinot galvu uz visām pusēm. Līdzko mati bija izžuvuši, Emīls, stīvi atvadījies no manis, aizgāja.

– Nākamreiz nopērc kafiju, – uz sliekšņa stāvēdams, viņš sacīja, – un šampūnu arī.

Pēc šīs sarunas jutos tik nelāgi, ka aizgāju gulēt, neaizbīdījusi durvīm priekšā pat ledusskapi. Uzmodos no paskaļās kņadas aiz durvīm. Bija atnākušas visas četras manas sirsnīgākās draudzenes – Ieva, Līga, Edīte un Aiva. Tās ir manas klasesbiedrenes un neko daudz cita no citas neatšķiras. Viņas tikai vēlas būt neatkarīgas.

Ieva un Līga, lai gan smaidīja, izskatījās noslēpumainas, Edīte ar Aivu – neparasti lustīgas. Nosēdāmies visas ap manu lielo galdu. Cita citu pārkliedzot un žestikulējot, viņas sāka stāstīt pēdējos jaunumus par dzīvi skolā. Aizrāvušās viņas klaigāja tik skaļi, ka man nācās aizrādīt. Jo kaimiņi var atkal izsaukt kārtības sargus, kaut vairāk ticams, ka tie ieradīsies paši. Uz mirkli valodas pierima, tad atkal iezvanījās, un es sapratu, ka veltīgi viņām aizrādīt. Tas tak ir mans dzīvoklis, kurā visi visu atļaujas. Edīte izvilkā divas pudeles vīna, ko bija nočiepusi mājas bāriņā. Piecu mazu glāzīšu manā mājā nebija, bet viena tējas glāze ar nograuztu maliņu atradās. Īpaši dzert nevēlējos, taču atteikties nevarēju. Iestājās mazliet svinīgs apmulsums, jo tajā brīdī Līga man pasniedza burciņu ar rasolu, trīs žāvētus lučus un lielu tortes gabalu. Zināju, ka vakar bija viņas dzimšanas diena. Saprotams, es netiku ielūgta, taču man nav tiesību apvainoties, jo otrā dienā pēc draudzeņu jubilejām arī es vienmēr esmu labi paēdusi. Šoreiz tā gluži vis nebija, jo arī Aiva un Edīte jutās izsalkušas, tālab rasolu apēdām trijātā. Kūku veikli noslēpu ledusskapī. Līga ar Ievu aši ieslīdēja virtuvē, līdzī paņēmot trīs žāvētos lučus. Man bija kauns skriet abām līdzī sa citī, ka zivtiņas domātas man. [..]

Eu, man ir kolosāla ideja! – Aiva pēkšņi iesaucās, paķēra Edīti aiz rokas, un abas iztesās kāpņu telpā.

Līdzās manas visniknākās kaimiņienes durvīm ir nolikta metāla vanna, un Aiva bija nodomājusi piestumt to viņas durvīm priekšā.

– Lai netiek ārā, – Edīte lietišķi paskaidroja. Vanna izrādījās pārāk skanīga un smaga. Es redzēju, ka to ir grūti pacelt, bet palīgos arī nedomāju iet. Iespiedusi rokas sānos, stāvēju uz sliekšņa un skatījos. Man bija uzjautriņoši un reizē ārkārtīgi skumji. Redzēju, kā viņas pūlējās, un arī to, ka, nespēdamas vannu pacelt, viņas sāka to vilkt pa grīdu. No milzīgās piepūles, no alus un vīna Aivai kļuva pavisam nelabi.

Kaimiņante, kurai piederēja vanna, acīmredzot bija izgājusi. Taču, lai mēs nepaliktu nesodītas, durvis atvēra otra niknākā būtne mūsu mājā. Viņa uzmeta plecos mēteli un klusējot skrēja lejup. Tūdaļ sapratu, ka pēc dažām minūtēm ieradīsies kārtības sargi. Ievilkā Aivu istabā, kaut gan viņa pretojās. Ieslēdzām televizoru un sēdējām rātni kā skolasbērni.

Kārtības sargi atskrēja tik veikli, it kā šeit būtu ugunsgrēks. Štābā par mums visām sastādīja protokolu. Nezināmu iemeslu dēļ man atļāva iet mājās. Kautrīgi palūdzu, lai atlaiž arī draudzenes, bet kāds vīrs mani saudzīgi izstūma pa durvīm. Priecīgi palēkdamās, skrēju mājup un ne par ko vairs nedomāju. [..]

B

Rainis
Indulis un Ārija (1911)
 Jaunības traģēdija piecos cēlienos

PERSONAS

INDULIS, kūru virsaitis, Embotes pils valdnieks

KŪRI – virsaiši, labieši, kareivji

UĢIS, zemgaļu zēns, Induļa bruņnesis

LEIŠI – MINTAUTS, leišu kunigaikstis

Notikumu vieta: Embotes pils apkārtnē – Vilku lauks un Vilku grava, Pudiķu ciema mežs, leišmale

Notikumu laiks: kūru brīvības karš ap 1243. gadu

Kūru vadonis Indulis iemīl vācu bruņnieka meitu Āriju. Viņš seko savai sirdsbalsij un dodas uz vācu ieņemto Embotes pili cerībā samierināt abas naidīgās puses, lai beidzot zemē iestātos miers. Taču saprašanās starp kūriem un vāciem nav iespējama. Izpratis situācijas traģismu, Indulis atgriežas pie savas tautas.

Vai Indulim un leišu vadonim Mintautam izdosies rast kopīgu valodu cīņā pret vācu krustnešiem?

Ceturtais cēliens
Pirmā aina

MINTAUTS (*Uz Induli.*)

Kas esi tu? — Es tevis nepazīstu!

Reiz bija Induls Embotē, nu nau;

Tas leišus mīlēja.

INDULIS

3435 Bet kungus ne.

MINTAUTS

Ha! ha! tu prātnieks esi pārprātojijs.

Es nācu tev to teikt. Tavs lielais viltus:

Ka izrāvi man gūstekni un varu.

Pats pili ņemdams sev — velns! tādu spēku!

3440 Tu viens tik cienīgs sacensties ar mani.

INDULIS

Tas spēks, kas gūstekni tev izrāva,

Kas mani dzen, nau viltus. Simtkārt lielāks.

MINTAUTS

Ko viss tev līdz? Lūk, uzvarēju es!

Es gribu tevi gūt.

INDULIS

3445 Un pārdot vāciem!?

MINTAUTS

Ar labu nenāc tu, nu tad ar viltu.

Ar tevi kopā visas latvju ciltis

Sviest vienā vara kausējamā krāsnī

Un vienā vara loku valstī liedēt,

3450 Kas balto jūru tver kā stīpa spaini!

— Es tevi cēlis būtu, bet — tu pats!

Nu godu rādu tev, kad bilstu tevi,

— Mans pavalstnieks!

INDULIS

3455 Es brīvs. Par tevi brīvāks:

Tu tapsi karals un zem Romas nāksi.

MINTAUTS

Tu brīvs? — Tu manā gūstā. — Kūri, sienat! (*Rāda uz Induli; kūri kautrējas Induli aizskart.*)

INDULIS

Nu, lūk! es brīvs.

MINTAUTS (*Uz kūriem.*)

Tad saistīs jūs!

INDULIS

Ha! ha!

- 3460** MINTAUTS
Ko smeļies, Indul?
INDULIS
Lūk, tu simtus kūrus
Par vergiem labāk ņem, ne tūkstošus
Par savienotiem draugiem! — Ko tev teicu?
Nau tavā spēkā vienot latvjus, leišus.
- 3465** MINTAUTS
Kas brīvs, nekad nau draugs; tik vara vieno.
Lūk, dzelžiem kopā kalu Lietavu!
Pie vārtiem sienu tatārus un gudus;
Nu dzīšu kūrus, latvjus, lībus, visus,
Cik mežos klīst, iekš lielās leišu sētas!
- 3470** Un tu?
Ko tālos domu sapņos redzi tu,
To spilgtā patiesībā vēršu es.
INDULIS
— Caur asinīm un dubļiem.
MINTAUTS
Lai! bet ir!
- 3475** INDULIS
Bet nebūs! — Izirs tava asinsvalsts;
No dzelžu sētas izsprauksies, kas iekšā,
Pie vārtiem citi tavus leišus sies.
MINTAUTS (*Rādīdams uz leišu nometnes pusi, no kurienes palaikam atskan dobjš troksnis.*)
Ho! dzi, kā dūc tā vētra! ej to sien!
ĻAUDIS (*Sakustas.*)
MINTAUTS
Kad leiši klus', tos vairāk dzird, ne kūrus,
Kad viņi kliedz. — Lūk, uzvarēju es
Un uzvarēšu vēl. Es, leitis, kungs!
— Un tagad klausat! Kūru kareivji
Ar leišu pulkiem ies un ieņems pili.
Tur paliks leitis, Induls ies uz leišiem. —
- 3480** INDULIS
Tad nebūs kūru pils? — Kur kūri paliks?
Vai liksi apkaut tos, vai kristīsi?
MINTAUTS
Lai savās sētās sēd zem leišu soģiem.
INDULIS
Tad kūriem nebūt?
MINTAUTS
Ko tev tie tā rūp?
- 3490** Vai tie man ceļā stāv uz tavu sirdi?
INDULIS
Tavs ceļš ir nepareizs, kad manu sirdi,
Kad latvjus iegūt gribi — nokaudams.
MINTAUTS (*Cieš klusu.*)
INDULIS
Tad kūriem nebūt? — Bet es saku būs!
Un nebūs kūri, latvji mūžam būs!
3495 Un mūžos mierā izaugs lielā tautā!
MINTAUTS
Nau tautas tev, tik sīka spītes cilts.

INDULIS
Un to var katris kaut?

MINTAUTS
Kam spēks, tam nags.

3500 INDULIS
Bet es tev saku, spēku nebūs kaut!
Kurš saimnieks druvā sētu sēklu min?

3505 MINTAUTS
Nau sēkla, sīki jodi, — sper tos Pērkons,
Zem lauku akmeņiem skrej paslēpties.
— Bet man kā krūtis tūkst! — te leišu spēks,
Kā augums aug! — te plešas leišu milzums,
Kā ozols zariem apņems pasauli!
Tu, kūrs, man pakājē tik zemā zāle,
Ko manu zīļu krusa nosītīs!

3510 INDULIS
Mēs zemā zāle, Mintaut — tautu minējs: —
Šai zālei sulā deviņvīru spēks;
Viens piliens indeves, tas tevi gāž.

MINTAUTS
Lai oga rūgta, lācis ēd bez kaites.

3515 INDULIS
Nu esi lācis tu, tad kūrs ir vanags;
Pret lāci mazs jo mazs, bet valda gaisos,
Uz kuriem mirkšīnādams skatās tas;
Lai kāpj cik augstu kokā, nekļūst gaisos,
Lai skrien cik brīzdams purvos, netiek līdz,
Kur vanags slaidi laižas smiedamies.
Lūk, gars tik tautu ceļ.

MINTAUTS
Un kāds tas gars?

3520 INDULIS
Kas neļauj dusēt tautai mūža šūplī,
Liek celties līdzī citām gudrākām.

3525 MINTAUTS
Tu reģis liels, — nu pareģošu es:
Starp diviem dzirņiem tapsat samalti!
Kā miltu putekļus jūs saslaucīs
Un abrā jaus, un ceps, un apēdīs!

3530 INDULIS
Lād, lād, — bet notiks tas, kam jānotiek,
Ko liktens lems, ne tu. — Mēs maza cilts,
— Mēs būsim liela tik, cik mūsu griba.
Caur gadu simtiem latvju vanags skries
Pa tumšu mežu naktīm, dumburu purviem,
Pār kailiem, kaulu baltiem kaujas laukiem,
Ar sauli sapņujūras skaidri sniegs.

MINTAUTS
Ē, mosties, sapņu vīrs, ir darba laiks!

3535 INDULIS
Man nau vairs darba; liktens aizstājies;
Es maldū aizgāju pa domu dumburu.

MINTAUTS
Ho! nāc pret vāciem! gūsti pasauli!

INDULIS
Vai nedraud vairāk tava tumšā vara? (Uz kūriem.)
Bet ejat jūs, — kas zin, ko liktens grib?

- 3540** Mans pēdējs pienākums pret mirušiem.
Tur mīļais Uģis guļ, man jārok tas.
MINTAUTS
Tev nebūs mīlēt to, bet mani, dzīvo! —
— Sviest prom to mironi!
(*Leiši iet izpildīt pavēli. Ļaudis kurn.*)
INDULIS
U—u! tu zvērs!
- 3545** Nekas tev nava svēts, ne pati nāve.
Tad šē!
(*Viņš met Mintautim ar šķēpu, bet Mintauts izvairās.*)
MINTAUTS (*Mierīgi.*)
Lūk, Indul, nu tu manās rokās!
Tam liktens nāvi lemj, kas šē ceļ šķēpu.
(*Ļaudis piekrišana.*)
Ņu klaus', ko likšu es — man esi draugs!
INDULIS
Kas pārāk mīlējis, tas pārāk nīst.
MINTAUTS (*Uz saviem pavadoņiem.*)
3550 E! pasniedzat jel viņam šķēpu. (*Uz Induli.*)
Nāc šurp pie manis!
(*Indulis pienāk.*)
Nāc pie pašas auss!
INDULIS
Es šķēpu metu, — tu man uzticies?
MINTAUTS
Tik viens ir Mintauts, un tik viens ir Induls.
INDULIS (*Piesteidzas un apskauj Mintautu, bet tūdaļ taisās iet prom.*)
- 3555** MINTAUTS (*Aiztur viņu; lietišķi, čukstot.*)
Pag! Roma mani krōnēs, valdīšu
Pār visu Baltiju, pār — vāciem arī,
Tie būs man vasali iekš leišu valsts!
INDULIS
Tā liela doma, un tu esi liels.
MINTAUTS
Ko tad tu ej? — Ko neesi mans draugs?
- 3560** INDULIS
Tu esi asiņains, man tevis bail.
MINTAUTS
Kas liels, tas asiņains.
INDULIS
Nē, nē!
Kas liels, tas pats gan mirst, ne citus kauj;
Iz savas dzīves tūkstošus ceļ dzīvē.
- 3565** MINTAUTS
Kas liels, tam spēks kā pērkons, — sper, kur tiek.
INDULIS (*Domīgi.*)
Kas spēks? Kas lielākais?
MINTAUTS
Es spēks, — es valdu — pasaulesiekarotājs.
INDULIS
Kas karu ved? Ne tu, — tie tūkstoši,
Kas lejā dūc, kas kauj un kauti top.

- 3570** MINTAUTS
Tie aitu bars.
INDULIS
Bet visu dara tie.
Tie sēj un pļauj, un vāc.
MINTAUTS
Bet lieku es.
INDULIS
Vai nepļāva pirms tevis? nepļaus pēc?
3575 Bez kungiem?
MINTAUTS
Veci laiki.
INDULIS
Laimīgi.
MINTAUTS
Tās pasakas; to tagad nevar.
INDULIS
Varēs —
3580 Pēc laika atkal, kad vairs nebūs kungu.
MINTAUTS
Tad drīzāk nebūs murgotāju.
INDULIS
Jā;
Es miršu murgotājs, tu mirsi kungs.
3585 Bet paliks, lūk, aizvien tie tūkstoši,
Lai kas ir viņu kungs, — vai tu, vai vāci;
Lai kas liek viņus kaut, — vai tu, vai vāci.
Tie paliks mūžam, un tie uzvarēs,
Un viņos būs mans gars, kas brīvi augs,
3590 Kas mani glābs ne dzīvē, bet aiz dzīves,
Jo vienas dzīves ir priekš tā par maz.
Lūk, tauta mūžīga kā raibā čūska,
Kas ruden' ādu met un jauna top.

C

Jānis Peters
TĒMAAR SVECI (1976)

Visu, ko jūti, visu, ko redzi,
visu, ko nolemts tev zināt,
paņem un iededz, iededz par sveci,
lai citas var aizdedzināt.
Man rokā svece, tev rokā svece;
vai nav vienalga, kurš sāk?
Sen jau pirms mums kāds ir nācis un dedzis,
nu, un, protams, daudz versmaināk.
Nu, un, protams, daudz vientuļāk dedzis
pret mūžu manu, pret mūžu tavu:
Aloje* — svece, Lielvārde — svece
un viscēlākā — Tadenava.
Aizdedza Krogzemis, aizdedza Pumpurs,
pār mēness tiltu — Pliekšāns.
Sauc to par nemieru, sauc to par dumpi,
sauc to par gaismu sev iekšā.
Ko nu vēl vajag? — liesmiņa plīvo,
plīvo un sauc to par sveci.
Nevajag daudz, vajag, lai dzīvo
viss, ko tu jūti un redzi.

*Aloja

3. uzdevums (16 punkti).**Izlasi teikumus! Redīgē tekstu, liekot nepieciešamās pieturzīmes!**Aizpilda
vērtētājs:

	1. p.	2. p.
1. Dārzā stāvēja gan lielas gan mazas rudens vēju aplauzītas ābeles, tām bija savs pussimts gadu, un daudzie āboli šajos sirmajos zaros šķīta pārāk glezni, lai būtu īsti.	1. ____	____
2. Bumbieres kā par brīnumu bija pilnas maziem, tumšiem augļiem, kas ienācās ļoti vēlu un vējā bira kā oļi, cieti pakšķēdami.	2. ____	____
3. Netālā ezera zemūdens valstība bija pilna dzīvības, bet virs tā debesu stikla kupols pletās pāri visam pilnīgi tukšs, tajā nebija nekā ne lidmašīnu, ne mākoņu, ne putnu.	3. ____	____
4. Mirkļi uz šī ezera bija īsti laimes brīži, kad cilvēks ir saskaņā ar dabu un ar sevi un varbūt šī vienotība bija vienīgais, kas viņu allaž vilka pie ezera, kad zaudēja nozīmi ne tikai tas, kas viņš bija, bet arī tas, kāds viņš bija.	4. ____	____
5. Bet turpat, ezera krastā, sēdēja sieviete un suns, kā lūkodamies ugunī un pie tās sildīdamies bija sēdējuši sievietes tālais sencis ar suņa tālo senci jau pirms tūkstošiem gadu.	5. ____	____
6. Sieviete bija kā māja ar aizslēgtiem logiem kuru varēja aplūkot vienīgi no ārpuses un no kuras tikai retumis uz īsu brīdi paplaiksnījās un atkal apdzisa nevilša smaids gaismas stars.	6. ____	____
7. Gaisma bezkaislīgi spīdēja viņas logā un viņai bija vienalga, kas braukāja ezerā, jo viņai bija sava laime un nelaime, sava dzīve, kurā viņa neielaida nevienu.	7. ____	____
8. Un kas būs tālāk sieviete vaicāja sev, un prieks viņā plīvoja kā balts lakats vējā.	8. ____	____

(Pēc R. Ezeras.)

Kopā: Kopā:
